

บทสรุปและข้อ เสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในทุกระบบกฎหมายว่า เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาก็คือ การค้นหาความจริงให้ได้ลึกซึ้งและชัดเจนที่สุด ในขณะที่เดียวกัน การค้นหาความจริงนี้จะต้องกระทำโดยรวดเร็วและก่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุดด้วย

ประเทศในระบบ common law ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาแบบคู่ปรปักษ์ (Adversary System) และยึดหลักการดำเนินคดีอาญาจะต้องเป็นกระบวนการที่ชอบธรรม ตามกฎหมาย (Due Process of Law) ผู้ต้องหาหรือจำเลย มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยชอบธรรม (fair-trial) พนักงานอัยการจึงมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมายที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อจำเลยในการต่อสู้คดีเสมอ ไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้นจะใช้ในการพิสูจน์ความผิด หรือใช้ในการกำหนดโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ตาม เนื่องจากการดำเนินคดีแบบคู่ปรปักษ์ และการให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างกว้างขวางนี้เอง ในทางกลับกัน จึงเห็นว่าจำเลยมีหน้าที่บางประการในการเปิดเผยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของตนให้รัฐทราบบ้าง ถึงแม้จะน้อยและเป็นไปอย่างจำกัดก็ตาม ทั้งนี้เพราะการเปิดเผยข้อเท็จจริงอย่างสมบูรณ์ (full discovery) จะช่วยตอบสนองต่อเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาข้างต้น คือช่วยให้ความจริงในการพิจารณามากขึ้น ทำให้การพิจารณาพิพากษามีความรวดเร็วและเกิดความเป็นธรรมต่อคู่ความ ทั้ง 2 ฝ่าย

การเปิดเผยข้อเท็จจริงของจำเลยในประเทศสหรัฐอเมริกากระทำได้อย่างกว้างขวางมาก โดยมาจากแนวความคิดที่จะป้องกันไม่ให้จำเลยสร้างความประหลาดใจ ในชั้นพิจารณาด้วย ข้อต่อสู้หรือพยานหลักฐานที่โจทก์ไม่อาจคาดคิดมาก่อน ซึ่งอาจเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยอ้างข้อต่อสู้หรือพยานหลักฐานที่เป็นเท็จขึ้นมาได้ การเปิดเผยข้อเท็จจริงของจำเลยในสหรัฐอเมริกา จึงมีทั้งการเปิดเผยข้อต่อสู้ล่วงหน้าและการเปิดเผยพยานหลักฐานล่วงหน้าก่อนการพิจารณาพิพากษา

การเปิดเผยข้อต่อสู้ล่วงหน้าไม่ขัดต่อสิทธิที่จะไม่ให้การของจำเลยด้วยเหตุผลว่า สิทธิที่จะไม่ให้การของจำเลย ทำให้จำเลยมีสิทธิรอจนกว่ารัฐจะเปิดเผยแนวทางแห่งคดี (case-in-chief) ของรัฐให้จำเลยทราบเท่านั้น และเมื่อจำเลยได้ทราบแล้วก็ควรจะแจ้งแนวทางคดี (nature of defense) ของตนให้รัฐทราบเช่นกัน จำเลยไม่ถูกผูกมัดจำเลยอยู่กับข้อต่อสู้นั้น แต่ยังมีอิสระที่จะเลือกข้อต่อสู้ที่เหมาะสมกับตนที่สุดอยู่ และสามารถอ้างข้อต่อสู้ขึ้นมาใหม่ได้ เสมอ นอกจากนี้การเปิดเผยข้อเท็จจริงของจำเลย ก็ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ว่าจะต้องไม่เป็นการช่วยเหลือหรือมีส่วนสัมพันธ์ในการช่วยการพิสูจน์ความผิดของพนักงานอัยการ

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์การแจ้งข้อต่อสู้ล่วงหน้าในสหรัฐอเมริกาที่กำหนดหน้าที่ให้พนักงานอัยการต้องเปิดเผยแลกเปลี่ยน (reciprocal) ให้จำเลยทราบเกี่ยวกับพยานที่พนักงานอัยการตั้งจะนำมาสืบ เพื่อหักล้างข้ออ้างของจำเลยด้วยเช่นกัน ซึ่งถือเป็นเกราะป้องกันความเสียหายในตัวเองและทำให้การเปิดเผยข้อเท็จจริงเป็นไปตามกระบวนการอันชอบธรรม (Due Process) ที่มุ่งสนับสนุนให้การค้นหาความจริงเป็นไปอย่างกว้างขวาง เข้าลึกถึงข้อเท็จจริงที่แน่นอน อันเป็นสิ่งสำคัญในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ และช่วยป้องกันการแต่งพยานเท็จ สกัดกั้นพยานหลักฐานอันไม่พึงประสงค์ออกไป

ส่วนการเปิดเผยเอกสาร รายงาน และพยานวัตถุของจำเลยนั้น มีแนวความคิดอยู่บนหลักการ "สละ" หรือ "กันไว้" ซึ่งเอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การปกป้องตัวเองของจำเลยด้วยความสมัครใจ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการเปิดเผยข้อเท็จจริงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันของรัฐ โดยมีหลักอยู่ว่า พยานหลักฐานที่จะได้รับการเปิดเผยแลกเปลี่ยนจากรัฐนั้น จะต้องไม่เป็นพยานหลักฐานซึ่งเป็นสิทธิตามกระบวนการอันชอบธรรม (due process) ที่จำเลยต้องได้รับจากรัฐอยู่แล้ว เช่น คำสารภาพ หรือคำให้การของจำเลย และพยานหลักฐานที่จะเปิดเผยนั้นต้องเป็นพยานหลักฐานที่มีความซับซ้อน ยากที่จะได้แย้งได้ในระยะเวลากระชั้นชิด และเฉพาะพยานหลักฐานที่จำเลยตั้งจะเสนอขึ้นพิจารณา โดยมีข้อยกเว้นว่าพยานหลักฐานที่เกิดจากการติดต่อยุติความ และลูกความ ที่มีลักษณะเป็นผลงาน (work product) จากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ไม่ต้องเปิดเผย เนื่องจากเป็นเอกสิทธิ์ระหว่างทนายกับลูกความ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเปิดเผยข้อเท็จจริงของจำเลย เป็นมาตรการเสริมในด้านการเสนอพยานหลักฐานที่ช่วยให้ข้อเท็จจริงที่ในการพิจารณาคดีมากกว่า ทั้งยังช่วยลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากการปกปิด ซ่อนเร้น หรือสร้างพยานหลักฐานเท็จช่วยสร้างความสมดุลย์ในการต่อสู้คดีตามระบบกล่าวหา ป้องกันการสร้างพยานหลักฐานหรือข้อต่อสู้ที่ไม่อาจคาดคิด

ในชั้นพิจารณา นับว่าเป็นมาตรการที่ตั้งจำเลยออกมาจากที่ซุ่มหรือที่กำบัง (ambush) ที่จำเลยมี
 อยู่เป็นเวลานาน ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ที่เป็นการเน้น pre-trial pleading ที่ให้ทั้ง
 พนักงานอัยการและจำเลยตั้งสาระสำคัญของตนเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนการพิจารณา โดยถือ
 ว่าการตอบโต้ระหว่างกันนี้เป็นกระบวนการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างรัฐและจำเลย กระบวนการนี้ไม่
 ได้นำมาซึ่งสิทธิของจำเลยที่จะสร้างความประหลาดใจในชั้นพิจารณา หลักการเปิดเผยข้อเท็จจริง
 ของจำเลยนี้ เชื่อว่าผลประโยชน์ของสังคมในการนำตัวผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และ
 ตัดผู้บริสุทธิ์ออกไปจากกระบวนการมีมากกว่าผลประโยชน์ของสังคมในการรักษาสีที่เงิบไว้
 อย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การเปิดเผยข้อเท็จจริงของจำเลยก็ยังจำกัดอยู่มาก และศาลมักจะ
 ใช้ออย่างระมัดระวัง มิให้กระทบกระเทือนต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย หรือกระทบแต่เพียง
 น้อยที่สุด

สำหรับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยนั้นเป็นระบบผสมโดยในชั้นศาลมี
 ลักษณะค่อนข้างไปทางระบบกล่าวหา กล่าวคือ มีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างโจทก์และจำเลย
 ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินคดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลาง ปล่อยให้คู่ความเป็นผู้มี
 บทบาทในการเสนอพยานหลักฐานต่อสู้กันเอง การคุ้มครองสิทธิของจำเลยยังมีน้อยเมื่อเทียบกับ
 ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะสิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายให้โดยรัฐ และสิทธิที่จะได้รับแจ้ง
 ข้อกล่าวหาปรีกปราดน

การเสนอพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาของไทย มีลักษณะต่างฝ่ายต่างจัด
 เตรียมและเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ในชั้นพิจารณา โดยพนักงานอัยการไม่มีหน้าที่ต้องแจ้ง
 พยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่จำเลยให้จำเลยทราบ การสืบพยานหลักฐานของพนักงานอัยการสืบตาม
 ลำนวนการสอบสวนโดยไม่คำนึงว่าจำเลยจะอ้างข้อต่อสู้หรือจะเสนอพยานหลักฐานใดเข้าพิสูจน์
 ส่วนจำเลยก็มีสิทธิที่จะปกปิดข้อต่อสู้และพยานหลักฐานของตนได้เสมอ จำเลยสามารถแก้ไข
 คำให้การของตนได้ก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ทั้งพนักงานอัยการและจำเลยจึงไม่มีโอกาสล่วงรู้
 หรือตรวจสอบพยานหลักฐานของอีกฝ่าย จนกว่าจะมีการนำพยานหลักฐานนั้นเข้าสืบในชั้นพิจารณา
 โดยจำเลยอาจมีข้อได้เปรียบบางประการที่มีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบภายหลังจาก
 พนักงานอัยการนำสืบพยานหลักฐานฝ่ายตนเสร็จสิ้นแล้ว

การเสนอพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์ในชั้นพิจารณาแบบต่างฝ่ายต่างทำนี้มีข้อบกพร่องคือ
 ทำให้การพิจารณาไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่แท้จริง เปิดโอกาสให้มีการปกปิดซ่อนเร้นพยาน
 หลักฐาน การสร้างพยานหลักฐานเท็จและการสร้างความประหลาดใจในการพิจารณาด้วยพยาน

หลักฐานที่ไม่อาจคาดคิดมาก่อน ซึ่งทำให้เกิดการเสียเปรียบในการเตรียมตัวสำหรับการหักล้างพยานหลักฐาน เมื่อจำเลยยังไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ อย่างพอเพียง อันจะทำให้เป็นคู่ความที่มีความสามารถทัดเทียมกับรัฐ

ดังนั้นในประการแรกควรกำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่เป็นคุณให้จำเลยทราบล่วงหน้าก่อนการพิจารณาตัดสิน นอกจากนี้แล้ว ควรนำกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาตามแบบของประเทศสหรัฐอเมริกาใช้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความสมัครใจที่จะเปิดเผยข้อเท็จจริงแลกเปลี่ยนกันก่อนการพิจารณา ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้การพิจารณาคดีอาญาของไทยมุ่งไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ คือได้ความจริงจากการพิจารณามากที่สุด ลดโอกาสในการปกปิด ซ่อนเร้น และปรงแต่งพยานหลักฐาน เปิดโอกาสให้คู่ความมีเวลาในการเตรียมพยานหลักฐานมากขึ้น และช่วยให้การพิจารณาคดีอาญาในศาลมีความกระชับรวดเร็วยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

การนำกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญามาใช้สำหรับการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรนำกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริง เฉพาะการเปิดเผยพยานหลักฐานที่คู่ความประสงค์จะนำเข้าสู่ชั้นพิจารณามาใช้ ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือเป็นโจทก์ร่วมเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์อาจก่อให้เกิดการข่มขู่พยานได้ง่ายกว่า โดยมีเงื่อนไขเบื้องต้นที่บังคับว่า พยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่จำเลยนั้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยให้จำเลยทราบเสมอโดยไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการร้องขอที่จะกล่าวต่อไป

2. การเปิดเผยข้อเท็จจริงนี้ควรเริ่มต้นด้วยการยื่นบัญชีระบุพยานล่วงหน้า โดยผู้เขียนเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาควรมีบทบัญญัติในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานสำหรับคดีอาญาโดยเฉพาะ ทั้งนี้เนื่องจากคดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากกว่าคดีแพ่ง ดังนั้นระยะเวลาเพียง 3 วันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงน้อยเกินไปสำหรับคดีอาญา ซึ่งน่าจะเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิในการเตรียมตัวสำหรับชั้นพิจารณาของจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนชั้นพิจารณาจำเลยอาจยังไม่มีทนายคอยให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำปรึกษาสำหรับการเตรียมตัวต่อผู้คัดค้านชั้นพิจารณา ระยะเวลาที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสมสำหรับการยื่นบัญชีระบุพยานล่วงหน้าคือ 10 วันก่อนวันสืบพยาน และการยื่นบัญชี

ระบุมยานไ้ควรถือ เป็นหลัก เกณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติในการนำพยานหลักฐาน เข้าสู่สืบตั้งของพนักงาน
อัยการและจำเลยเสมอ

3. หลังจากการยื่นบัญชีระบุมยานล่วงหน้าก่อนการสืบพยานแล้ว ควรเปิดโอกาสให้
คู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอตรวจดูพยานหลักฐานของอีกฝ่ายได้ล่วงหน้าก่อนการ
พิจารณาคดี โดยยื่นให้อยู่ในดุลยพินิจของศาลที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ และศาลควรมีบทบาทในการชี้
อำนาจเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด

4. คู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมให้อีกฝ่ายตรวจดูพยานหลักฐานของตน เมื่อศาลมีคำสั่งให้
เปิดเผยแล้ว บทลงโทษคือการห้ามนำพยานหลักฐานนั้นเข้าสู่สืบ อย่างไรก็ตาม บทลงโทษนี้ไม่ควร
เป็นบทลงโทษที่เด็ดขาด กล่าวคือ หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานชิ้นนั้นมีความสำคัญต่อการวินิจฉัย
ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลควรอนุญาตให้นำ
พยานหลักฐานนั้นเข้าสู่สืบได้ ทางแก้ควรเป็นว่าต้องเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายนำพยานหลักฐาน เข้าสู่สืบ
หักล้างได้อีกครั้งหนึ่ง

5. การเตือน (warning) ผู้พิพากษาควรมีหน้าที่เตือนให้คู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมเปิดเผย
พยานหลักฐานทราบว่า การไม่ยอมเปิดเผยมีผลให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น เพื่อเป็นการกัน
มิให้ต้องง้อใช้ทางแก้ไขตามข้อ 4. ซึ่งจะช่วยให้คดีเย็นเยือกออกไปอีก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย